

دهستی پرووسیا له ناو کهرتی وزه‌ی عیراق و ههریمی کوردستان دا: لیکه‌وته
ئابوری و ناوچه‌ییه‌کانی

د. به‌هروژ جه‌عفر

نینستیتوتی میدیتریانه بۆ توژیینه‌وه‌ی ههریمایه‌تی- **MIRS**، دامه‌زراوه‌بیه‌کی نا حکومی ناکادیمی یه، گرنگی نه‌دات به توژیینه‌وه له بواری سیاسه‌ته گشتیه‌کان و، نه‌وت و غازی سروشتی و سامانی ناودا، هاوکات خۆی به لایه‌نکی گرنگی کارکردن نه‌زانیت بۆ لیکۆلینه‌وه له باره‌ی جیۆپۆله‌تیک و بارودۆخی ناوچه‌یی و جیهانی به‌گشتی، نه‌یه‌ویت به‌شداری زانستی بکات له‌و گفتوگۆیانه‌ی له‌سه‌ر ناستی جیهانی دا، سه‌باره‌ت به‌ نیتساو ناینده‌ی سه‌رچاوه‌کانی ووزه‌و ناسایشی ههریمایه‌تی و بونیادنانی ناشتی و کیشه‌ مرۆبیه‌کان له‌ نارادایه، هه‌روه‌کو سینکته‌ره‌کانی کارکردن به‌ سێ زمانی کوردیی و عه‌ره‌بی و نینگلیزی له‌ ویب‌سایتی نینستیتوت دا ناماژه پیدراوه (www.mirs.co) .

دهستی رووسیا له ناو کهرتی وزه‌ی عیراق و ههریمی کوردستان دا: لیکه‌وته
نابوری و ناوچه‌بیه‌کانی

به‌هروژ جه‌عفر

دکتورا له‌ په‌یوه‌ندییه نابورییه نیوده‌وله‌تیه‌کان. دامه‌زیننه‌رو سه‌رۆکی په‌یمانگه‌ی میدیتریانه بۆ

توژیینه‌وه‌ی ههریمایه‌تی- **MIRS**

Jafarbahroz@gmail.com

کلیلی سهرپییی:

- رووسیاو عیراق خاوهنی سهرچاوهی دهولمهندی نهوتن و بهرژهوهندی هاوبهشیان ههیه له پهرومدهکردنی ژینگهیهکی لهبار بۆ وهبهرهینان و بازارگانی وزه.
- هاوکاری نیوان رووسیا و عیراق له کهرتی وزه، به بهشدارییهکی بهرچاوی کۆمپانیا گهورهکانی وزه ی رووسیا؛ رۆس نهفت، لوکۆیل، باشنهفت و گازپرۆم له پیشهسازی نهوتی گهشهسهندوی عیراقدا دهردهکهویت؛ له سالی (۲۰۲۳) دا ههژمونی نابوری رووسیا له عیراق گهیشتوه به (۱۹) ملیار دۆلار.
- رووسیا شانبهشانی هاوپهیمانی سهرهکی جیۆپۆلهتیکی خۆی که چینه، له عیراقدا شانیان داومه بهر بازارگانی و وهبهرهینان، دهیانهوئ ههمووی کۆنترۆل بکهن و له عیراقهوه بانگی کۆتایی ههژمونی رۆژئاوا له رۆژههلاتی ناوهراست بدهن!
- ئەم جۆره له ههژمونی رووسیا به سئ قوناخ دهستی پیکرد، له ههریمی کوردستان (باکوری عیراق) هوه لهسالی (۲۰۱۷) هدا دهرکهوت و، له کۆتایی (۲۰۲۳) شدا کۆمپانیای لۆک ئۆیهلی رووسی زۆربهی ناوچه دهولمهندهکانی باشووری کۆنترۆل کردوه.

پیشهکی

مۆسکۆ لهگهڵ هاوپهیمانه جیۆپۆلهتیکیهکی خۆی که "پهکین"ه، بهرهو کۆنترۆلکردنی کهرتی وزه و وهبهرهینان له عیراق ههنگاویان ناوه. وا دیاره دهیانهوئ رۆژئاوا له ریککهوتنهکانی وزه له عیراق دوور بخهنهوه، بۆ ئهوهی بهغدا له میحومه نوویهکهی ئیران و سعودیه نزیکتر بمینیتهوه. بۆ سالی (۲۰۲۳) ئاستی وهبهرهینانی رووسیا له عیراقدا گهیشتوته (۱۹) ملیار دۆلار. زیاتر لهوهش، له مانگی نازاری (۲۰۲۳) دا کۆمپانیای نهوتی زیقار (DQOC) که سهر به دهولتهی عیراقه به فرمی پههپدانی یهدهگهکانی (بلۆکی ۱۰) ی پهسهند کرد؛ لهنیواندا بۆ تهواوی کێلگهی ئیریدو، که گهورمترین کێلگهی نهوته له دواي (۲۰۰۳) هوه له عیراق دۆزراوتهوه. خهملاندنه سهرهتاییهکان ناماژهیان بهوه کردوه که کێلگهی نهوتی ئیریدوی عیراق له نیوان (۷-۱۰) ملیار بهرمیل یهدهگی ههیه، رووسیا لهم کێلگهیهشدا، له رینگهی کۆمپانیای لۆک ئۆیهلهوه دهستی بهکارکردن کرد. بریاری ئینپیکس-Inpex ی یابانی بۆ فرۆشتنی پشکهکانی لهسهدا ۴۰ له ناوچهی بلۆکی ۱۰ که دۆزینهوهی

گهورهی ئیریدوی تیدایه، ریگه روون دهکاتهوه بو ئهوهی کۆمپانیای لۆک ئویهل کۆنترۆلی تهواری تهواری ناوچه دهولههمنده نهوتییهکان بکات. ئهمه جگهلهوهی له (۲۰۲۳) دا کۆمپانیای ئیکسون موبیلی ئهمریکی کینگهی نهوتی رۆژئاوای قورنهی له بهسره به جیهیشت و لۆک ئویهل (Lukoil) پشکهکانی کرپیهوه.

هممههنگی سهربازی و وزه نیوان رووسیا و عیراق، هاوکاری بهرهوامی ئهوان نیشان دهدات. کۆمپانیایهکی وهک لۆک ئویهل تا ۱۱ ملیار دۆلار وهبهرهینانی له باشووری عیراق و به تایبهتی له ناوچهی بهسره کردووه. پالنهیریکی دیکهی پهوهندییهکه؛ کهرتی دهریایه که دهرفت بو هاوکارییهکانی رووسیا و عیراق دمخاته روو. لهگههل پینگهی ستراتیژی عیراق بهدریژی ریگا سهرهکییه دهریایهکان و شارهزایی رووسیا له بهرهیدانی بهندهر و لوجستیکی دهریایی، هاوتهریبییهکی سروشتی [له بهرژه وهندییهکاندا](#) ههیه. ههوله هاوبهشهکان له بهرهیدانی ژیرخانی بهندهرهکانی عیراق و بهرهیدانی هاوکاری دهریایی دهتوانیت بهشداریهکی بهرچاو بکات له بهرزکردنهوهی کارایی و توانای ریگاکانی بازرگانی دهریایی عیراق، بهمهش بازرگانی و وهبهرهینانی زیاتر رابکیشیت.

ئایا رووسیا گهستهکهی له عیراق چۆن و به چ میکانیزمیک دهست پیکرد؟ هۆکارهکانی گۆرانی ستراتیجیی ناوچهیی له لای زلهیزیکی وهک رووسیا بوچی دهگهرینهوه؟ ئایا پرۆژه ستراتیجییهکانی تری رووسیاو چین له عیراق و ناوچهکهدا ستهمه مئژوییهکانی دوای جهنگی جیهانی یهکهه راست دهکاتهوه؟ گاز و نهوتی عیراق و ههریمی کوردستان چی بو رووسیا دهگهیهنیت؟ بوونی رووسیا له گۆرهبانهکهدا چ وانهیهکی مئژوویی-سیاسیی بو عیراق و کوردهکانی عیراق تیدایه؟

چوارچۆیه و سنوری باسکردن

بژاردهی ههره له پیشینهی زلهیزهکان و خاوهن پیشهسازییه گهورهکان؛ بهرزراگرتتی ئاسایشی نیشتمانی و بوونی ئاستیکی بهرزکی کپیڕکییه له ناو هاوکیشهکانی هیزدا. له چوارچۆیهی لووتکهی COP28 دا که تایبهت بوو به گۆرانی کهشوههوا له (۱ ی ۱۲ ی ۲۰۲۳) له دوهی بهریوهچوو، ۱۳۴ ولاتی جیهان جارنامهیهکیان بهناوی "[جارنامهی نیمارات](#)" واژو کرد. زیاتر له ۷۰ ههزار کهس، لهنیواندا سهروک و سهروکوهزیرانی ۲۰۰ دهولهت و حکومهتی جیهان بهتهنیشته ههزاران بریاربهدهست، زانا، شارمزای بواره جیاوازهکان، سهروک و ئهندامانی ریکخراوه نیودهولهتییهکان بهشدارییان له گفتوگۆکاندا کرد بو دۆزینهوهی چارهسهر و چۆنیهتی

تهرخانکردنی پاره بو پرۆژهکانی رووبهروبوونهوهی گۆرانی کهشوههوا. بهلام هیشتا دوو ولاته ههره پیشهسازییه گهرهکه بهشدارنهبوون! ههر له چوارچیوهی دهربرینهکانیدا له کوپ- ۲۸، سکریتیری گشتییی نهتهوه یهکگرتووهکان بهراشکاوای رایگهیاند، بو ئهوهی ههساره ی زهوی رزگار بکریت، دهبیت جیهان له بهکارهینانی سووتهمهنی بهبهردیوو بوهستتیت. به پینچهوانه ی ههموو ئهوانهوه، ئیمه له بهردهم وینهیهکی دیکه دا وهستاوین، که سیاسهت و دهنگدانهوه جیوپۆلهتیکییهکان، پیشهسازیی هایدروکاربوون، نرخ ی وزه له بازاری نابوری جیهانیدا بالیان بهسهردا کیشاوه:

یهکیک له پرفروشتترین رۆژنامه نووسه دارایی و نووسهره جیهانییهکان "سایمون واتکینز Simon Watkins" ه، که بهرپرسی فروشتن و بازرگانی دامهزراوهیی فۆریکس بووه و، دواتر بهریوهبهری فۆریکس بووه له بانکی مۆنتریال، ههروهها وهک راویژکاری مهترسی جیوپۆلهتیکی بو ژمارهیهک سندوقی گهره ی پاراستن له لهندهن و مۆسکو و دوهی کاری کردوه. له (۱۰) سالدا پینج کتیبی لهسهر بازرگانی دارایی و نهوت و بازاره داراییهکان نووسیوه، تازهترین کتیبی واتکینز له (۲۰۲۳) دا له ژیر ناویشانی "سیستهمی نویی بازاری نهوتی جیهانی و چۆنیتهی بازرگانیکردن پنی - The New Global Oil Market Order and How to Trade it" له [ئهمازۆن بلاوکر دۆتهوه](#). واتکینز جموجولهکانی رووسیا له پیناو پینسیرکی لهبازاری وزه ی جیهانیدا شروقهدهکات، یارمهتیمان دهدا له ههنگاوهکانی رووسیا له عیراق و ههریمی کوردستان له بهرای (۲۰۱۷ هه بو کۆتایی ۲۰۲۳) تییگهین، چۆن ههریهکیک لهم رووداوانه شیوازی کارکردنی بازاری نهوتی جیهانی لهو ماوهیهدا گۆریوه، چۆن ئیستا ههموویان کۆبوونهتهوه بو ئهوهی ریسای نویی بازاری نهوتی جیهانی دروست بکهن.

بهلای واتکینزهوه هیشتا نهوت دیاریکهریکی چاره نووسسازه بو داهاووی دارایی و نابوری ههموو ولاتیک. ههروهها بههوی ئههوه رۆلیکی گرنگی ههیه له دارشتنی سیاسهتی ناوخوی و نیودهولتهی ئه وولاتانهی بهرهمهینهر و بهکاربهری سههرکی نهوتن له ئاستی جیهان. وه لهبهر ئهوهی گرههکان زۆرن، بهشداربووانی سههرکی له بازاری جیهانی نهوتدا ههر شتیک دهکهن بو ئهوهی سوودیکی تیدا بهدهستبهینن. بۆیه بهتهواوی ئهوهی که بازرگانهکه (واته دهولتهانی فروشیار و کریار: دهولت دهی بازرگانییهانه رهفتاربهکات) دهی ئاگادار بیت که له ماوهی سی سالی رابردودا گۆرانکارییهکی گهره روویداوه: دیارترینیان به دهستیکردنی پهتای کۆفید-۱۹، پاشان لهشکرکیشی رووسیا بو ئوکرانیا، ئنجا ئهههش بوته هوی گۆرینی

شیوازی مامهله ی یاریزانه پیشهنگهکانی بازاری نهوت له جیهاندا، بویه به جوړیکی دیکه ریباری سیاسی و دیبلوماسیی له ئاستی ناوچهییدا پیناسه کردوتهوه.

رووسیا له هریمی کوردستانهوه دهستی به دستکاریکردنی ناوچهکه کرد

رؤسنهفت و گازپرؤم به پله ی یهکهه وهک چهکی دهولتهی رووسیا کاردهکهه. هرچهنده ئهوان له بازرگانیدان بو ئهوهی پاره بو خوین پیدا بکهه، بهلام دواچار ئهه کؤمپانیا دهولتهییبه خزمهت به بهرژهوهندی حکومهتی رووسیا و فلادیمیر پوتین دهکهه، هرورهها خزمهتی ههموو ئهه کارسازانه دهکهه که داهاته نا-شهرعییهکانیان بهنده به بهردهوامبوونی [دهستراگهپشتن](#) به پهمپی وزه له جیهاندا. له سالی (۲۰۱۸) هوه، له ریگهی زنجیرهیهک گریهستهی بازرگانی ستراتیژییهوه، رؤسنهفت به تاییهتی بووهته ریزبهندیکی شهرانگیزی بهرژهوهندییهکانی دهولتهی رووسیا. پنگهی دیار و بهرچاوی کؤمپانیای زهبلای نهوت به وهبهرهینانی بهرفراوان له گورهپانه سهرهکییهکانی سیاسهتی دهرهوه بو رووسیا بووه، لهوانه جهمسهری باکوور، چین، قینتام، قهنزوویلا، ئهفریقا و رۆژههلاتی ناوهراست.

له حوزهیرانی ۲۰۱۷ هدا، شاندى هریمی کوردستان به ریبهرایهتی سهرۆکی حکومهت "نیچیرقان بارزانی" و جیگری سهرۆکی حکومهت "قوباد تآلهبانی" و "وهزیری سامانه سرووشتییهکان" ناشتی ههرامی" سهردانی رووسیایان کرد، له پراویزی بهشداریی کردنیان له کوربهندی ئابووری سانت پیترسبورگ دا که سهرکردهکانی ۱۳۰ ویلایهت و ۱۲ هزار کهسی بو خو ی راکیشابو، گریهستهکیان لهگهل کؤمپانیای رۆس نهفت [واژو کرد](#).

بهشیوهیهکی گشتی له جیهاندا، گریهستهی نهوت و غاز له نیوان سن لایهندهیه: لایهنی یهکهه خاوهنی بهرهمهکهیه (ولات یان هریمی خانهخوی)، دوومیان، ئهه لایهنهیه که پهپوهنداره به ریبهوی ههناردهکردنی نهوت یان غازهکه، لایهنی سنیهمیشیان کریاری بهرهمهکهیه. به پی ریکههوتنی نیوان هریمی کوردستان و رۆس نهفت تهنیا گوژمه ی دروستکردنی بۆری گواستهوهی غازی شل له هریمی کوردستانهوه بو ئهه بازارهی کؤمپانیای رۆس نهفتی رووسیا دهیهویت، یهک ملیار دۆلاره، ئایا کؤمپانیایهکی وهک رۆس نهفت، گریهسته لهگهل هیچ ولاتیک بهه قهباریه واژو دهکات، که گرهنی گواستهوهی نهبت؟ له سالی ۲۰۱۷ هوه کؤمپانیای زهبلای وزه ی رووسی ۳.۵ ملیار دۆلاری [به قهرز به حکومهتی هریم داوه](#) و گریهستهی پههپیدانی پینچ بلۆکی نهوتی واژو کردوه، هر بهه پنیه کؤنترولی بۆری نهوتی کهرکوک – جهیهانیسی کردوه. لایهنهکان له نیسانی ۲۰۱۸ هوه، ریکههوتن لهسهر

جیههچیکردنی بهرنامهی گهرانی جیولۆجی و دهستییکردنی بهرهمهینانی تاقیکاریی. ریکهوتنهکه له کاتیکدا بوو، که دوو گهورهترین کۆمپانیای بواری وزه ئهمریکی "ئیکسون موبیل" و "چیفروۆن" له سالهکانی (۲۰۱۵ و ۲۰۱۶) هدا، ژمارهیهک کینگهی ههریمی کوردستانیان به جیههشت. ههروهها له میانهی شهری داعش دا، حکومهتی فیدرالی بهغدا مووچهی ههریمی کوردستان و تیچووی هیزی پێشمهگرگی نهدهدا. ههریمی کوردستان له سالی (۲۰۱۷) هدا، بهرمو ریفرااندۆمی سهربهخۆیی ههنگاوکانی ههنگرتبو، تیگههیشتی ریههرانی کوردستان وابوو که ویلایهتهیهکگرتوهمکان پالپهستی کورد ناکات له کیشهکانی لهگهڵ بهغداد و، له پرسی بهدهستهینانی سهربهخۆیی سیاسیدا، که دواتر له ئهیلولی (۲۰۱۷) هدا نیزیکهی (۹۳٪) خهکی ههریمی کوردستان له ریفرااندۆمهکهدا دهنگیان بو سهربهخۆیی دا و، بههوی فشارهکانی حکومهتی عیراق و پالپهستی نهکردنی ههریمی کوردستان له لایهن ئهمریکاوه، ئهنجامی ریفرااندۆم شکستی هینا.

سانت پیتربورگ- رووسیا (حوزهیرانی ۲۰۱۷): نیچیرفان بارزانی سهروکی حکومهتی ههریم، قوباد تالهبانی جیگری سهروکی حکومهت، ناشتی ههرامی وهزیری سامانه سرووشتییهکان لهگهڵ نیگور سنجین بهریوهبهری جیههچیکاری کۆمپانیای روس نهفت گریهست وژوردهکهن.

ههر لهسههتاوه بو عیراق، کۆتایی یارییهکه له دهستبهسهرداگرتنی کاریگهرانهی رووسیا له پێشهسازی نهوت و گاز له ههریمی کوردستانی پر له کیشهی ئهو ولاته له باکوورهه دیار بووه. کۆنترۆلی رووسیا بهسهر کوردستانی عیراقدا له رینگهی پرۆکسی کۆمپانیایکانی

دهولتهتوه، بهتاییهتی رۆسنهفت، له پایزی (۲۰۱۷) هوه، له ریگهی سی میکانیزمهوه مسوگر کرا:

یهکهه: یهک ملیار و ۵۰۰ ملیۆن دۆلاری ئهمریکی وهک دارایی لهریگهی فرۆشتنی نهوتی پیشومهخته که له سی بۆ پینج سالی داهاتوودا دهریت، دابینکرد.

دووهه: لهسهدا ۸۰ی بهرژمهوندی کارکردنی له پینج بلۆکی نهوتی گهورهی ههریمدا وهرگرت، لهگهل وهبههینانی دهرهجمای و هاوکاری تهکنیکی و ئامیرهکان.

سییهه: خاوهنداریتی لهسهدا ۶۰ی بۆریه گرنگهکهی که حکومهتی ههریمی کوردستان پیشووتر بینای کردبوو، ئهوش لهریگهی پابهنبوون به وهبههینانی یهک ملیار و ۸۰۰ ملیۆن دۆلاری ئهمریکی بۆ زیادکردنی تواناکانی بۆ یهک ملیۆن بهرمیل له رۆژیکدا.

دوابههوی ئهمه، رووسیا دهستکاری ناوچهکهی کرد و کهوتوته بهریهکههوتنیکیی سهسروریهنهر لهگهل حکومهتی ناوهندی عیراق له بهغدا که قوناغی کوتایی پلانی هینانه ناوهوی کاریگهرانهی ههریمی کوردستانی عیراق بۆ ناو ههموو بهشهکانی تری عیراق، له کوتایی (۲۰۲۳) هدا، رووسیا به تهواوهتی لهریگهی بهشداریی له کهرتی "گاز"ی عیراقدا بهروهپیش دهچیت. به لهبهرچاوگرنتی ئهمه، ئیستا رووسیا و چین ههنگاو دهنین بۆ دهستهبههرکردنی بالادهستی خویان بهسهه ههموو عیراقدا، لابردنی کۆمپانیای ئینپیکس له مهیدانی فراوانی ئیریدۆ تهنها دوايين نمونهی ستر اتیژی فراوانتر بونیانه له کار کردندا.

سیاسهتی فراوانخوایی - دهرهوهیی رووسیا، له دامهزراندنی یهکیتی سوڤیهت له سالی ۱۹۲۲هوه، ئهوه بووه که ویستهکانی خۆی له ناوچهکانی پشوییی و ئاژاوهدا به پرۆژه بکات (تهانهت ئهگهر ئهوه ئاژاوهگیریه پینستر بوونی نهبووبیت - ههولی دروستکردنی بدات). بۆیه سهیر نییه که رووسیا کارکردن لهسهه ئامانجی فراوانخوایی له دهرهوهی خۆیدا زیاتر بهرهو پیش ببات. له ئهیلوولی ۲۰۱۷دا ئهوهی رووسیا دهیویست له رۆژههلاتی ناوهراستدا بۆ زیادکردنی ئهوه دهستدریژییه گهورهیهی که پینستر له ئیرانی دراوسیدا کردبووی، ئهوه بوو که کاریگهریهکانی زیاتر بۆ ناو عیراق دریژ بکاتهوه، بهلام له باشووری عیراقدا نهیتوانی ئهوه بکات، چونکه هینستا ئهمریکا ئامادهبوونیکیی سهههکی لهوی ههبوو. باشترین کاری دواتر ئهوه بوو که بوونی خۆی له ههریمی نیمچه سهربهخۆی کوردستاندا جیگیر بکات، تا ئهوه کاتهی که بتوانیت کاریگهری خۆی له بهشهکانی تری عیراق بهکاربهینیت بۆ دریژکردنهوهی

پانتایی خوی بو باشووری عیراق، پاشان سهروکیهتی یهکخستنی باکورو باشووری عیراق بکات بو یهک ولات که دهوانیت کۆنترۆلی تهواوی بهسهردا ههبت.

ههماههنگی کهرتی وزه له نیوان رووسیا و عیراق دا

مایکل بارانتشیک (Michael Barantschik) یهکیکه لهو پسیپۆرانهی کار لهسه پاشخانی پیشهسازی نهوت و گاز له رۆژههلاتی ناوهراست دهکات، پهپوهندییه بازرگانی و وهبههینانهکانی نیوان رووسیا و عیراق بو میژووویهکی دوور و دریز و ئالۆز دهگهرینتهوه؛ له سهدهکانی ناوهراستدا، بازرگانان و گهرانکارانی ههردوو ناوچهکه بهریهکدهکوتن، به ریزهوهی بازرگانی قوگه و دهریای قهزوین دا دهرۆیشنن، تۆری بازرگانی سهرهتاییان له نیوان نهو ناوچهیهدا دامهزراند که زۆر دواتر بوو به رووسیا و عیراق. پهپوهندی دیپلۆماسی فهرمی له ۹ی ئهیلۆلی ۱۹۴۴ دامهزرا و سههرهرا دابهرانیکی کورت له نیوان سالانی ۱۹۵۵ بو ۱۹۵۸، پهپوهندی نیوان ههردوو ولات گهشهی کرد و بهغدا وهک هاوبهشینی بهرچاوی سۆقیهت له جیهانی عهرههیدا سههرکرا.

له سالی ۲۰۰۸دا، فلادیمیر پوتین سهروکی رووسیا له بهشینی زۆری قهرزهکانی عیراقی سهردهمی سۆقیهت خوش بوو، ئهههش زههینهی ریکههوتنیکی نهوتی به بری ۴ ملیار دۆلاری ئههریکی دانا. ئهه نامازهیه دهستیکی یارییهکی قوولتری نابووری بوو، که له سالی ۲۰۱۲دا [زیاتر پتهوتر بوو](#) به بهشداریه بهرچاوهکانی کۆمپانیای نهوتی لوک ئۆیهلی رووسی له کهرتی وزه ی عیراقدا.

پهپوهندییهکانی ئهه دواییه نیوان ههردوو ولات زیاتر بهشداریکردنی رووسیای له کهرتی نهوتی عیراقدا بههیزتر کردوه. له شوباتی ۲۰۲۳ سیرگی لافروۆف وهزیری دهرهوهی رووسیا سهردانی بهغدا کرد. یهکیکه له پرسه سهرهکیهکان که باسکرا، میکانیزی پارهدان بوو به کۆمپانیایکانی وزه ی رووسیا، که رهنگدانهوهی بهرژهوهندی هاوبهشه بوو بهردهوامبوون و فراوانکردنی پهپوهندییه نابوورییهکان سههرهرا سزاکانی رۆژئاوا. ههروهها ئهه تهوهری بهردهوامی گهتوگۆی نیوان محهمهد شهیاع ئهلسودانی، سهروکوهزیرانی عیراق و فلادیمیر پوتین، سهروکی رووسیا بوو له ۱۰ و ۱۱ی ئۆکتۆبهری ۲۰۲۳ له میانهی کۆبوهنهوهکانیان له کۆشکی کریملین، که له پاشخانی بهردهوامی مملانییکان له ئۆکرانیا و بارودۆخی رۆژههلاتی ناوهراستهوه دهقی گرتبوو. پتهوکردنی پهپوهندی له نیوان رووسیای عیراقدا ههوه بوارهکانی

گرتوته‌وه؛ له ۲۰۲۲- ۲۰۲۳ دا روسیا (۲۰۰) کورسی خویندنی خورایی له ئاسته جیاجیاکاندا بو هاو‌لاتیانی عیراق دابین کردوه.

سهرباری گریبه‌ست له‌گه‌ل کۆمپانیا روسییه‌کان؛ روسیا و عیراق ریکه‌وتیان واژو کردوه به ئامانجی به‌رزکردنه‌وهی هاوکاریه‌کان له کهرتی نه‌وتدا، له‌وانه پرۆژه‌کانی گهران و کونکردن و په‌ره‌پیدانی ژیرخانی نابوری. ئەم ریکه‌وتنانه هه‌نگاوێکی به‌رچاوه به‌ره‌و قوڵکردنه‌وهی په‌یوه‌ندییه‌ وزه‌ییه‌کانیان و دلنیا‌بوون له ره‌وتی به‌رده‌وامی وه‌به‌ره‌یانه‌کان که گرنگن بو گه‌شه‌کردن و به‌رده‌وامی په‌یوه‌ندییه‌ سازی نه‌وتی عیراق.

جگه له کهرتی نه‌وت، له کهرتی گازیشدا عیراق و روسیا هه‌ماهه‌نگیان هه‌یه. له‌گه‌ل نه‌وهی عیراق ئامانجی که‌مه‌کردنه‌وهی سووتانی گازه‌که‌یه و روسیا ئەزموونێکی زۆری هه‌یه له به‌ره‌مه‌پێنان و پرۆسێسکردنی گازدا، هاوکاریه‌کی سروشتی هه‌یه بو هاوکاریکردن. ده‌توانریت یارمه‌تی ته‌کنیکی، وه‌به‌ره‌یانی هاوبه‌ش له دامه‌زراوه‌کانی پرۆسێسکردنی گاز و گواسته‌وه‌ی زانیاری زیاتر بکۆلرینه‌وه بو نه‌وهی هه‌ردوو ولات سوودی هاوبه‌شیان هه‌بیت.

چرپوونه‌وه‌ی به‌شداریه‌ نابورییه‌کان پرۆژه ستراتیجیه‌کان بو‌یرتر ده‌کات

چرپوونه‌وه‌ی به‌شداریه‌ نابورییه‌کان له کهرتی وزه‌دا تیشک ده‌خاته سهر پێویستی هه‌مه‌چه‌شنکردن بو دلنیا‌بوون له په‌یوه‌ندییه‌کی نابوری هاوسه‌نگ و به‌رده‌وام. گهران به‌دوای رینگا نوویه‌کان بو هاوکاری نابوری له سه‌رانسه‌ری که‌رته جیاوازه‌کاندا له‌وانه کشتوکال، ته‌کنه‌لوژیا، به‌ره‌مه‌پێنان، سه‌رمایه‌ی مرۆیی و په‌ره‌پیدانی کارامه‌یی ده‌توانیت په‌ره به به‌شداریه‌کی نابوری هه‌مه‌چه‌شن بدات، به‌مه‌ش په‌یوه‌ندی نابوری نیوان روسیا و عیراق ده‌وله‌مه‌ندتر بکات.

گواسته‌وه‌ و ژیرخانی توخمیکی گرنگن له په‌یوه‌ندی دوولایه‌نه‌ی روسیا و عیراقدا، که بربره‌ی پشت بو به‌رزکردنه‌وهی بازرگانی و هاوکاری نابوری و په‌یوه‌ندی ناوچه‌یی پیکه‌هه‌نین. عیراق پرۆژه‌یه‌کی به‌ بری ۱۷ ملیار دۆلاری ئه‌مریکی ده‌ستپێکردوه بو به‌هه‌یزکردنی ژیرخانی گواسته‌وه‌ی ولاته‌که‌ی، ئامانجی به‌سته‌وه‌ی به‌نده‌ریکی به‌رچاوی کال له باشووری ولاته‌که‌وه (به‌نده‌ری فاو) له‌ریگه‌ی شه‌مه‌نده‌فه‌ر و رینگاوبانه‌که‌وه بو باکوورو سه‌ر سنوری تورکیا، ئەمه پرۆژه‌ی "رینگای گه‌شه‌پیدانی عیراق" ه، که ئامانجی گۆڕینی عیراقه بو ناوه‌ندیکی گواسته‌وه‌ی ناوچه‌یی له رینگه‌ی په‌ره‌پیدانی ژیرخانی رینگاوبان و شه‌مه‌نده‌فه‌رکه‌ی، به‌مه‌ش ئه‌وروپا به رۆژه‌ه‌لاتی ناوه‌راسته‌وه به‌سه‌نتیه‌وه. ئەم پرۆژه‌یه که

۱۲۰۰ کیلۆمتر له تورکیاوه **تا کهنداو دریز دهیتهوه**، وهک بهردیکی بناغه بو نابورییه‌کی بهرده‌وامی نانه‌وتی و ئامرازیک بو په‌ره‌پیدانی به‌گرتنی نابوری له‌ناو ناوچه‌که‌دا سه‌یر ده‌کریت.

هه‌روه‌ها، ئهم پرۆژه‌یه هه‌مای هه‌نگاو‌یکی ستراتیژییه بو به‌رزکردنه‌وه‌ی ره‌وتی بازرگانی و که‌مه‌کردنه‌وه‌ی تیچووی گواسته‌وه و باشرکردنی ده‌ستر‌اگه‌شتن به بازاره‌کان. به وه‌به‌ره‌ینان له دروستکردنی هه‌لی ئاسن، رووسیا و عیراق زه‌مینه‌سازی بو تو‌ریکی لۆجستیکی به‌هه‌یز داده‌نین که نه‌ک ته‌نها سوودی بو بازرگانی دوولایه‌نه ده‌بیت به‌لکو کاریگه‌رییه‌کی شه‌پۆلاوی له‌سه‌ر داینامیکی بازرگانی ناوچه‌یی دروست ده‌کات.

ئه‌گه‌ر چی عیراق له هه‌موو پرویه‌که‌وه نا-سه‌قامگیره، دۆخی سیاسی و نا‌کۆکی نیوان پێکهاته جیاوازه‌کان، هه‌روه‌ها ده‌ستور‌دانی ده‌ره‌کیش وایکردوه گه‌وه‌ی ته‌واوه‌تی له‌سه‌ر وه‌رچه‌رخانی و لاتکه‌که له خراپه‌وه بو باش و له باشه‌وه بو باشر نه‌کریت. به‌لام هه‌بوون و خسته‌پرووی دیدگایه‌کی ستراتیجی و جیۆپۆله‌تیکی که کاریگه‌ری ته‌واو ده‌خاته سه‌ر توخمه نابوری و که‌لتوری و ته‌کنه‌لوژییه‌کان و ژینگه‌ی بازرگانی گشتی ده‌بوژنینه‌وه ئه‌گه‌ریکی به‌هه‌یزه بو ئه‌وه‌ی عیراق له قوور و چلپاوی ده‌یه‌کانی رابردوو ده‌ره‌هه‌ینیت، وه‌کو له (۲۰۲۳) دا به دروستکردنی ریگاو‌بان، مۆدیرنکردنی فرۆکه‌خانه‌کان، ده‌سته‌په‌شخه‌رییه‌کانی گه‌شه‌پیدانی شاره‌کان ده‌ستی پێکردوه.

چیرۆکی که‌رکوک: رووسیا هات و بریتش پیتریۆلیۆم رویشت

نه‌وتی عیراق، له سالی ۱۹۲۷ دا له که‌رکوک خۆمالی کرا. که‌رکوک شوینی له دایکبوونی په‌شه‌سازی نه‌وتی عیراقه. کۆمپانیای بریتش پیتریۆلیۆم (بی پی) له سینه‌مه‌به‌ری ۲۰۱۳ ه‌دا، نه‌ته‌نامه‌یه‌کی له‌گه‌ڵ کۆمپانیای نه‌وتی باکوری سه‌ر به وه‌زاره‌تی نه‌وتی عیراق واژۆکرد، بو پالپه‌ستیکردنی گه‌ران و تو‌یژینه‌وه‌کانی چالاکی مه‌یدانی له که‌رکوک **به به‌های** (۱۰۰) ملیۆن دۆلار. هاتنی داعش له سالی (۲۰۱۴) و ده‌سته‌به‌سه‌راگرتنی کێلگه نه‌وتیه‌کانی که‌رکوک له لایه‌ن هه‌یزه کوردستانیه‌که‌نه‌وه، کاره‌کانی بی پی داخست.

له سه‌ره‌تای سالی ۲۰۲۰ دا، دوا‌ی ته‌واوکردنی راپرسی و تو‌یژینه‌وه‌ی ته‌کنیکی بواره‌که، بی پی ئه‌نجامی کاره‌کانیان و لاپتۆپه‌کانیان بو کۆمپانیی نه‌وتی باکور به‌جیه‌هه‌شت. عیراق هیوای خواسته‌بو بی پی یارمه‌تی بدات بو سی هه‌نده‌کردنی به‌هه‌مه‌ینان له کێلگه‌که‌نه‌وه بو یه‌ک ملیۆن

بهرمیل له رۆژیکدا، که زیاتره له یهک لهسهر پینجی بهرهمی ئیستای عیراق و دهکاته لهسهدا یهک له ئاستی بهرهمهینانی جیهانی.

به پئی بهدواداچونهکانی **یهیمانگی میدیترانه بو توژینهوهی ههریمایهتی**، دهستگهپشتن به زانیاریه بهپئی ئامارهکانی بی پی ئاسان نهوهو نییه، بهلام ئاماژهکانی دواي رۆیشتنی بی پی لهکهکرکوک بو حکومهتی عیراق و کۆمپانیای نهوتی باکور هیوا بهخش نهوه. ئهگهر ئهجامهکانی توژینهوهکه هاندەر بونایه بو کۆمپانیای بی پی و رۆژئاواییهکان، بیگومان ماوهی مانهوهو کارهکانیان درێژده کردهوه. جگهلهوهش، زۆریهتی نهوتی خاوی عیراق لهو ناوچانه بهرهم دههینریت که لهلایهن حکومهتی ناوهندی بهغداوه بهریوهدهبرین، له باشوور و له بهندهرهکانی باشووری سهر کهنداوهوه ههنارده دهکریت. دواي ئهوهی داعش له سالی (۲۰۱۴) هیلای بۆری کهکرکوک- جیهانی تهقاندوه، حکومهتی ههریمیش له ماوهی (۲۰۱۴) بو ئۆکتۆبهری (۲۰۱۷) رۆژانه نیزیکهی ۳۰۰ ههزار بهرمیل نهوتی خاوی له ریگهی هیلای بۆری کوردستان- جیهانهوه بو تورکیا ههنارده دهکرد.

بۆچی رووسیا مکوره لهسهر تهینهوهی ههژمونی خوی لهناوچهکهدا؟

ئوراسیا، یهکیکه له چهکه ئالوزمهکان، چونکه هیشتا له رووی جوگرافییهوه شوناسیکی یهکانگیری نییه؛ ئایا مهبهست لئی ئاسیا و ئهوروپایه، یان ئهو ناوچانهی ئاسیا و ئهوروپا بهیهکهوه دهبهستنهوه. ههرچی شونینیک بیت رووسیا و ئیران و عیراق و سوریا پیکهوه خاوهنی زۆرتترین یهدهگی نهوت و گازی سرووشتین له جیهاندا، پینگهو گرنگیان فهرامۆش ناکریت و، ههژمونی رووسیا لهو ناوچانهدا بهر بلّوه. ئوراسیا ههر کۆئیهک بی، رووسیا ههموو شتیک دهکات تا سیستهمی تاک جهمسهری و فهرمانهروایی جیهان بگۆریت، بو ئهوهش دهبی لهو حهوزه ستراتیجییانهی وزه ئامادهگی ههبیت که رۆژئاوا تیاپاندا ههژمونیکی ههیه. ئوراسیا ههر کۆئیهک بی، تورکیا لهناو جهرگهیدایهوه ههر هیلایکی وزه رووسیا له ههریمی کوردستانهوه یان له عیراقهوه رابکیشیت دهبی تورکیا لایهنیکی سهرهکی گریهستهکه بیت (وهک لایهنیکی گریهستهکهی نیوان رۆس نهفت و ههریمی کوردستانه). تورکیا دهکهوتته سهر دهریای ناوهراست، دهریای رهش و دهروانیت بهسهر قهفقاس و ئوراسیادا، بهشیکه له ئهوروپا و بهشیکه سهرهکیشه له رۆژههلاتی ناوهراست.

رۆبهرت کابلان (Robert D. Kaplan) پروفیسۆر و پسیپۆری جیوسیاوسی ئهمریکی له سالی (۲۰۱۸) کتیبیکی به ناونیشانی "گهراوهی مارکو پۆلو؛ جهنگ و ستراتیج و

بهرژه وهندییهکانی ئهمریکا له سهدهی بیستو یهک" دا نووسیوه؛ دۆخهکه به چرکهساتیکی راگوزهر دهست نیشان دهکا، که پئویسته له دوو ئاستدا ههستی پئ بکریت؛

یهکهم /ئهمریکا پئویسته له ئوقیانوسی ئهئلهسیدا بهر به ههژمونی چین بگریت، له ئهوروپاش بهر به راسترهو پئولیزم.

دووم /به بروای کاپلان ههریهک له جوگرافیا و تهکنهلوژیا بهریهککهوتنیان ههیه. لئرهوهیه رووسیا ههمیشه ههژمونی بهسهر خورههلاتی ئهوروپادا ههیه، له خورههلاتی ئهوروپا نارهزایی دژی سیستههمهکان وایکردوه بزوتنهوه راسترهو و شهعهوهییهکان دهستهلات بگرنه دهست. ئهمهش بهرژه وهندی رووسیا مسوگهر ئهکات.

ئهمه نیشانمان دهدا، رووسیا له ههر جیگهیهک دهبی که خورناوا وهک بهرژه وهندی خوی لئی بروانیت. ئیستا رووسیا وای دابننن رووسیا پرۆژهی ئوراسیای ههیه و ربههرایهتی ههزهه قهزوین دهکات، ههروهها له (۲۹ ی نیاری ۲۰۱۴) مه یهکیتی نابوری ناوچهی ئوراسیا (EAEU) پیکهینراوه. ئنجا ههزهه کهنداوی عهرهبی ئهنجومهنی هاریکاری کهنداو (GCC) یان ههیه، له سالی (۲۰۱۰) مه گازی سرووشتی له پرۆژههلاتی دهریای سپی ناوهراست دۆزراوتهوه و بهرهمهینره سههرهکیهکانی گازی سرووشتی له ناو دهریای له کهناره ئاوییهکاندا ئیسرائیل، قوبرس و میسرن، ئهوانیش زیاتر له (۲۰) ولات لووتکهی گازی رۆژههلاتی دهریای سپی (EMGF) یان دروستکردوه له (۲۰۱۷) مه. ههروهها "چین" له ناوچهیه بهگشتی پرۆژهی "پشتینهی ریگا- پشتونین و ریگا" ی ههیه. ئهی کورد لهناو ئهم پرۆژه ستراتیجیانهدا چون مامهله دهکات؟

نهوت و گازی کوردستان چاوهروانی پرۆژهیهکی ستراتیجی له سههرکرده کوردهکان دهکات

وانه میژووییهکه نهوهیه چیت ناییت کورد یاری پیکراو پئ لهلایهن هیزه ناوچهیی و جیهانییهکانهوه:

به دریزایی میژوویی ناوچهکه، مملانی له پیناوا ناسنامه، شهری تایهفی و ههول بو جیابونهوهی "خوزستان" له ئیران له ئارادا بووه. بهتایهتی عهرهه، له دوا دووهمین جهنگی جیهانی و له سهردهمی جهنگی ساردا، وههیاو دهبینی به بی ساخردنهوه یهکلاکردنهوهی خوزستان بهلای خویاندا، شتیکی وههیاو نهکردوه که جیگهی باس بیت. ئهم ناوچهیه قورگی

کهنداوه، بۆری ههناسهدانی ئیرانه، رپر هوه بۆ ههناکردنی نهک نهوت بهکو بهشیوهیهکی گشتی سهرجهم کالایا بازارگانیهکان بهرمو خواروو و رۆژههلاتی ئاسیا.

کاتیک سالی (۱۹۵۵) ههریهکه له؛ عیراق، تورکیا، ئیران، پاکستان بهسهپرهرشتی شانیشینی بهکگرتوی بهریتانیا "پهیمانی بهغدا" یان بۆ بهرگرتن و رپرگرتن له بلبونوهوی بیری کۆمونیستی و ههژمونی یهکیتی سوڤیهت واژوکرد. بههوی کودهتای عهبدولکههریم قاسم له سالی (۱۹۵۸) و گۆرینی سیستهمی فرمانرهوایی عیراق له پاشایهتییهوه بۆ کۆماری، ههروهها بههوی تهشههسهندنی شیوعیهت و ههژمونی سوڤیهت له عیراقدا، عیراق که ئهدامی دامهزرینهی پهیمانی بهغدا بوو له ۲۴ ی نازاری ۱۹۵۹ له پهیمانامهکه کشایهوه. ئهمهش مملانیکهی سهختتر کردهوه؛

ئیران، بۆ نهوهی عیراق و نهتهوهی عهرهبی سهرقال بکات به کیشهی کورد و شورشی کوردهوه و "خوزستان" یان له بیرباتهوه، بهدریژی (۱۴) سال پاپشتی شورشی ئهیلولی کرد. توانی تا رادهیهکی زور باش سهرکهوتوو بیت له سهرقالکردنی حکومهته یهکلدهوای یهکهکانی عیراق به پرسی کوردهوه. ئهگهرچی دواچار شورشی ئهیلول بۆ-خوی بهرپهرایهتی مهلامستهفای بارزانی خاوهنی پهیمی نهتهوهی و داخواری رهوا بوو لهمه دیاریکردنی چارهههوسی کوردستان، لهولاشهوه بهرپهرایهکی زورباش کورد توانی ههموو هیزی سهربازی عیراق سهرقال بکات بهخویهوه.

یهکیتی سوڤیهت رۆلئیکی بهرچاوی بینی له ریکههوتننامهی نازاری ۱۹۷۰ دا که سهدام حوسین ددانی نا به مافهکانی گهلی کوردهوه، بۆ ماوهی چوار سالی ئاگر بهست راگهیهندرا (عیراق نهوهی دهویست، تا خوی پرچهک بکات). عیراق پهوهندی لهگهڵ سوڤیهت بهست، شای ئیران مهترسی پهیداکرد، داوای له ئههریکا کرد کورد لهخوی نزیک بکاتهوه تا نزیک نههوه له سوڤیهت. له ۹ ی نیسانی ۱۹۷۲ عیراق ریکهوتنی لهگهڵ سوڤیهت کرد بۆ کرینی چهک، تاخوی بههیزکرد بۆ نهوهی شهردهست پیکاتهوه بیانوویهک پیویست بوو، یاسایهکیان له له شوباتی ۱۹۷۴ خسته بهردهست شورش بۆ نیمزکردنی حوکی زاتی، بی نهوهی پرسی دیاریکردنی سنوری تیدا بی. ههر بههوی پرسی کوردهوه سهدام حوسین پهناي برده بهر شای ئیران و ریکههوتننامهی جهزانیی له سالی (۱۹۷۴) دا واژوکرد، که تیایدا عیراق دهستی له بهشیک له سنوری ناوی خوی له "شهتولعهرب" ههنگرت بۆ ئیران. دواي نهوهی شورشی ئهیلول لهو گهلهکۆمهکییه ناوچهییه دا خاموش کرا. ئینجا سهدام

حوسه‌ین له ریکه‌وته‌که پاشگه‌زبۆیه‌مو جهنگی عیراق- ئیران هه‌نگیرسا (سه‌دام هه‌ئێگرساند) و (٨) سالی [خایاند](#). به‌م پێیه، ههر پرسی کوردیش بوو بووه هۆی ئه‌وه‌ی جهنگی دووه‌می که‌نداو به‌ریابیت.

جیهان بینی ئه‌مریکا به‌رانبه‌ر کورد هینری کیسنجه‌ر له‌سه‌رده‌می جهنگی ساردا دا‌ی رشتۆته‌وه، ئه‌م دیدگایه‌ش له‌میانه‌ی کۆبونه‌وه‌یه‌کدا له‌گه‌ڵ ریتچارده‌یلیمس، بالۆیزی ئه‌و کاته‌ی ئه‌مریکا له‌ ئیران، له‌ ته‌موزی ١٩٧٣ دا باس ده‌کات. له‌ویدا کیسنجه‌ر هاوکیشه‌ی په‌یوه‌ندی کورد و ئه‌مریکا ویناده‌کات که ده‌بیت تا ئه‌و ئاسته‌ پالپشتی کورد بکریت که فشار بخاته سه‌ر نه‌یاره‌کانی ئه‌مریکا. نابیت ئه‌و فشاره‌ بگاته ئاستیک گۆرانکاری له‌ سیسته‌می ناوچه‌که‌دا دروست بکات. بۆیه ده‌بیت پشتیوانیه‌که‌ سنووردار بیت. تا ئیستاش شیوازی "پشتیوانی سنووردار" له‌ ئه‌مریکاه‌ بۆ کوردستان په‌یره‌و ده‌کریت. بۆیه شوێرش کوردستان کۆتایی پێ هات، چونکه‌ باوه‌ری ریه‌ری کۆچکردوو مه‌لا مسته‌فا وا بوو ههر جووله‌یه‌ک به‌ بی پالپشتی ئه‌مریکا یان سوڤیه‌ت سه‌رکه‌وتوو نابیت.

هایدروکاربۆن، ئاسایشی ههریمی کوردستانی خستۆته‌ مه‌ترسییه‌وه

پانۆرامای رووداوه‌کان، له‌ دوا‌ی سالی (٢٠١٧) هوه، کێرخی نابوری سیاسی و ئاسایشی ههریمی کوردستانیان به‌ره‌و داگشان برده‌وه:

- له‌ سینیته‌مه‌بری ٢٠٢١ دا، ویلايه‌ته‌یه‌که‌گرتوه‌کان، به‌ بری (٢٥٠) ملیۆن دۆلار [پالپشتی دارایی](#) کێلگه‌ی گازی کۆرمۆری کردوه، ئه‌وه‌ش بۆ فراوانترکردنی ویستگه‌کانی کێلگه‌که‌ (که‌ به‌ KH250) ناسراوه. چاوه‌ڕێ ده‌کری له‌ کۆتایی (٢٠٢٤) دا ئاستی به‌ره‌می ئه‌م کێلگه‌ سه‌ره‌کیه‌ بگاته (٧٥٠) ملیۆن پێ سیجا له‌ رۆژیکدا و، سالی دواتریش هه‌نگاو بنی به‌ره‌و (١) ملیۆن پێ سیجا گازی سرووشتی رۆژانه. کێلگه‌ کۆمپانیای کریسنت پیترولیۆمی ئیماراتی له‌ سالی (٢٠٠٧) هوه کاری تیا‌ده‌کات.
- له‌ سالی (٢٠٢١) هوه، ههریمی کوردستان و تورکیا به‌یه‌ک به‌رو ئاراسته‌ په‌یوه‌ندیه‌کانی له‌گه‌ڵ ولاتانی که‌نداو به‌ره‌و پشتر ده‌به‌ن، راپۆرته‌کان باس له‌وه‌ ده‌کهن که سه‌رکردایه‌تی حکومه‌تی ههریمی کوردستان رۆلێکی ناوه‌ندی هه‌بووه‌ له‌ ئاسانکاری گه‌فتوگۆی راسته‌وخۆی نیوان تورکیا و ئیمارات، ئه‌گه‌رچی ئه‌مه‌ رهنگه‌ رۆلێکی لاوه‌کیانه‌ بیت،

- به‌لام راپۆرتکردن له سهر به‌شدارییه‌کی ههریمی کوردستان به‌لگه‌ی هه‌لسورانی رۆئیکی ناوه‌ندییه له لایهن ههریمی کوردستانه‌وه.
- سه‌مه‌تای شوباتی ٢٠٢٢، نیچیرقان بارزانی، سه‌رۆکی ههریمی کوردستانی عێراق، گه‌شتیکی بۆ ئه‌نقه‌ره کرد بۆ تاوتویکردنی په‌یوه‌ندییه نزیکه‌کانی وزه له‌گه‌ڵ سه‌رۆک کۆماری تورکیا ره‌جبه ته‌یب ئه‌ردو‌غان. ههر له‌و مانگه‌دا ههریمی کوردستان [رایگه‌یاند](#) که تۆری بۆری غازی خۆی به‌ره‌و سنووری تورکیا درێژ ده‌کاته‌وه، له‌ ریگه‌ی بۆرییه‌کی ١١٢ میلییه‌وه زامنی دا‌بینکردنی به‌رفراوانی غاز ده‌دات. ئه‌مه هه‌نگاوێک بوو وه‌ک بۆ‌پریکردنی توانا‌کانی هه‌نارده‌کردنی کوردستان ده‌رکه‌وت، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی نیشاندا، که پینگه‌ی تورکیا وه‌ک ناوه‌ندیکی سه‌ره‌کی دا‌بینکردنی غاز، به‌تایبه‌تی بۆ بازاره‌کانی ئه‌وروپا با‌به‌تیکه هه‌موو کات بیری‌کراوه‌یه. دوو هه‌فته‌ی دوای سه‌ردانه‌که‌ی نیچیرقان بارزانی بۆ ئه‌نقه‌ره، له‌ میانه‌ی سه‌ردانیکدا بۆ قه‌ته‌ر و ئیماراتی یه‌ک‌گرتووی عه‌ره‌بی، مه‌سرور بارزانی سه‌رۆک‌ه‌زی‌رانی ههریمی کوردستان تاوتووی توانا‌کانی غازی کوردستانی کرد. له (٢٠٢٢ و ٢٠٢٣) سه‌رۆکی ههریم و سه‌رۆکی حکومه‌تی ههریم پینکه‌وه‌و به‌ جیا‌جیا (١١) جار سه‌ردانی ئیمارات و قه‌ته‌ریان کردوه.
 - ئه‌و جوو‌لانه‌ی سه‌ره‌وه به‌ بی مه‌ترسیی و ئاله‌نگاریی نه‌بوون، ئه‌وه‌ بوو که ئێران و گروپه‌ شیعییه‌- میلیشیاکان له عێراق (به‌ ئاگاداری رووسیا)، به‌ راسته‌وخۆ و ناراسته‌وخۆ چه‌ندین هێرشی ئاشکرایان کردۆته‌ سه‌ر کهرتی وزه‌ی ههریمی کوردستان. له‌ ئۆکتۆبه‌ری ٢٠٢٢ هه‌ تا جانیوه‌ری ٢٠٢٣ سێ جار به‌ کاتیو‌شا و درۆن هێرش کراوته‌ سه‌ر [کینگه‌ی کۆرمۆر](#). له ١٣ ی مارس ٢٠٢٢ دا ئێران (١٢) مووشه‌کی نا به‌ شوینی نیشه‌جیبونی "شیخ باز به‌رزنجی" خاوه‌نی گروپی کۆمپانیا‌کانی کار له‌ هه‌ولێری پایته‌ختی ههریمی کوردستان (٤٠٪ ی هێلی بۆری کوردستان کارگرووپ و ٦٠٪ ی رووس نه‌فت خاوه‌نداریتی ده‌که‌ن).
 - ههریمی کوردستان، به‌ده‌ست دا‌به‌شبوونی سیاسی- ناو‌خو‌زییه‌وه ده‌نالی‌نیت. به‌پێی راگه‌یه‌نراوی با‌فل تاله‌بانی، سه‌رۆکی یه‌کیتی نیشه‌تیمانیی کوردستان له ٢٨ ی نیسانی ٢٠٢٢ دا، له‌ ئه‌نجامی کۆبوونه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ نوێنه‌ر، نێرده‌ی دیپلوماسیی و لاتانی بیانی، ریکخراو و ئازانه‌ سه‌ر ئه‌وه‌له‌تیه‌کان له‌ ههریم رایگه‌یاند "ئه‌گه‌ر گریه‌سته‌ی غازی سه‌رووشتی به‌ شه‌فافی و بی ئاگایی ئه‌وان به‌ رێوه‌ بجیت، ئه‌وا ده‌بیت به‌سه‌ر لاشه‌ی با‌فل جه‌لال تاله‌بانیدا بۆری غاز هه‌نارده‌ی ده‌روه‌ بکرت. ههر هه‌فته‌یه‌ک دوای ئه‌م هه‌ره‌شه‌یه‌ی سه‌رۆکی یه‌کیتی، تیره‌کان هه‌ناوی حیزبه‌که‌ی با‌فل تاله‌بانان پینکا؛

گهورهترین بهرپرسی ئهمنی سهر به حیزبهکهی بافل تالهبانی که له دوسییه ههستیارهکاندا کاری کردوه، له ناوچهی سولهیمانییهوه بهرمو ههولیر و ژیردهستهلاتی پارتی دیموکراتی کوردستان ههلهات.

دهرئهنجام

رووسیا، توانیویهتی تا ئاستیکی زور له عیراقدا بچینه پیش، بهگشتی دهست و سهری رووسیا لهناو خوانی وزه و عیراق و ههریمی کوردستاندایه. بهلام ریگای بههیزکردنی پهیهوندییه بازرگانی و وهبهرهینانهکانی نیوان رووسیا و عیراق بارگاویکراوه به تهعهددای ناوخویی و دهرهکی. گرژییه جیوپولهتیکییهکان له رۆژههلاتی ناومراست، لهگهڵ سزا نیودهولهتییهکان، تهعهددای بهرچاو بو پهیهوندییه ئابوورییهکانی رووسیا و عیراق دروست دهکن. ههروهک "مایکل بارانتشیک"یش لایوایه، گهشتکردن بهم ئالوزییه جیوپولهتیکییهکاندا پیویستی به بهشداریکردن له گفتوگۆی بهردهوام ههیه لهسهر ئاستی دوولایهنه و ناوچهیی بو چارهسهرکردنی نیگهرانییه جیوپولهتیکییهکان و پهرومدهکردنی ژینگهیهکی سهقامگیر بو هاوکاری ئابووری. بهربهسته داراییهکان، لهوانهش سنووردارکردنهکانی سزا نیودهولهتییهکان و نهبوونی ژیرخانی دارایی بههیز، ریگری له رهوتی بازرگانی و وهبهرهینانهکانی عیراق و رووسیا دهکن. گهران بهدوای میکانیزمه داراییه جیگرهوهکاندا و بههیزکردنی ژیرخانی دارایی دهتوانیت ئاسانکاری بو رهوتی بازرگانی و وهبهرهینان بکات، ئهمهش کاریگهرییهکانی ئهم بهربهسته داراییانه کهمهدهکاتهوه. جگه لهوهش ژینگهیی ریکخستنی کاروباره سیاسی و نابوری و ئهمنییهکانی عیراق دهتوانیت ئاستهنگ بو وهبهرهینهرانی رووسیا دروست بکات. ریکخستنی پرۆسهکانی ریکخستن و دلنیابوون له شهفافییهت زور گرنگه بو راکیشانی وهبهرهینان و پههیدانی هاوکاری ئابووری.

کهرتی وزه و ههریمی کوردستان، دۆخی خرابی نابوری و دابهشبوونه ناوخویییهکان له ههریمیکی وادا، چاوهروانی پرۆژهیهکی ستراتیجیی- گهشتگیری ههمهلاینه دهکات، بو ئهوهی سههرچاوه سرووشتییهکانی خۆی بویرتر بکات و توانای ههییتهت وهرچهرخانیکی جیوپولهتیکیی ئهنجام بدات، تا لهو ریگهیهوه خالی بههیزی سیاسی، نابوری، دیپلوماسی و ئهمنی زیاتر بو خۆی تومار بکات.

بیبلیۆگرافیا

- 1- Barantschik. M (2023) Russia and Iraq: The 2023/24 Trade and Investment Dynamics. Mediterranean Institute for Regional Studies. Available at: <https://www.mirs.co/details.aspx?jimare=221>
- 2- Iraq-business news (2023) Russia "Takes Control of Iraq's Biggest Oil Discovery for 20 Years" Available here: <https://www.iraq-businessnews.com/tag/block-10/>

- 3- Watkins (2023) Russia Takes Control of Iraq's Biggest Oil Discovery for 20 Years. Oil Price. Available at: <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Russia-Takes-Control-of-Iraqs-Biggest-Oil-Discovery-for-20-Years.html>
- 4- Cop 28 (2023) UAE Day 1, 2, 3, 4. Available at: <https://www.cop28.com/en/>
- 5- Watkins (2023) The New Global Oil Order And How To Trade It. Independently published. ISBN-13 : 979-8390950616
- 6- BLANK ,S (2021) Rosneft in Kurdistan: A Neglected But Critical Aspect of Russian Regional Strategy. KCCRC. Available at: <https://www.kurdistan.com/en/details.aspx?jimare=1111>
- 7- Petkova (2019) What did Russia get from its KRG gamble? Aljazeera. Available at: <https://www.aljazeera.com/features/2019/4/15/what-did-russia-get-from-its-kr-gamble>
- 8- Borshchevskaya, A & Wahab, B (2018) In Search of a New Patron, the KRG Turns Back to Moscow. The Washington Institute for Near East Policy. Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/search-new-patron-kr-g-turns-back-moscow>
- 9- Zhdannikov, D (2018) The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan. Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3/>
- 10- الحمراڤی، فالڤ (٢٠٢٣) علی هامش زیارة السوڤانی الی موسكو: العراڤ فی أولویات روسیا. الصباڤ. <https://alsabaah.iq/85857-.html> (٢٠٢٣/١٠/٢٢)
- 11- Emirates Policy Center (2023) "Iraq's Development Road Project: Geo-Political and Economic Implications and Prospects of Success". Iraq Studies Unit. Available at: <https://epc.ae/en/details/featured/iraq-s-development-road-project-geo-political-and-economic-implications-and-prospects-of-success>
- 12- Zhdannikov, D & Rasheed, A (2020) Exclusive: BP pulls out of Iraq's Kirkuk field as expansion plans stall. Reuters. January 21, 2020:57 AM PST. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-oil-bp-exclusive/exclusive-bp-pulls-out-of-iraqs-kirkuk-field-as-expansion-plans-stall-idUSKBN1ZK1BI/>
- 13- Jaafar, Bahrooz (2023) The Geopolitics of the Iraqi Kurdistan Natural Gas: A Stalemate or a Shift in Perspective? The Mediterranean Institute for Regional Studies. Policy Paper. <https://www.mirs.co/details.aspx?jimare=222>
- 14- Jaafar, Bahrooz (2022) The United States and the Kurdistan Region's Energy Issue. The Mediterranean Institute for Regional Studies. <https://www.mirs.co/details.aspx?jimare=182>
- 15- Alaaldin, Ranj (2023). THE GEOPOLITICS OF IRAQI KURDISTAN'S GAS RESERVES: CHALLENGES AND PROSPECTS. The Middle East Council on Global Affairs.